

**TRĂSĂTURI ALE PROFILULUI
PSIHOLOGIC AL ADOLESCENȚILOR
DIN CENTRELE REZIDENȚIALE**

RALUCA SILVIA MATEI

**TRĂSĂTURI ALE PROFILULUI
PSIHOLOGIC AL ADOLESCENȚILOR
DIN CENTRELE REZIDENȚIALE**

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017

Colecția PSIHLOGIE

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

MATEI, RALUCA SILVIA

Trăsături ale profilului psihologic al adolescenților din centrele rezidențiale / Raluca Silvia Matei. - București : Editura Universitară, 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-28-0571-5

159.9

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062805715

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017
Editura Universitară
Editor: Vasile Muscalu
B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București
Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27
www.editurauniversitara.ro
e-mail: redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE
comenzi@editurauniversitara.ro
O.P. 15, C.P. 35, București
www.editurauniversitara.ro

*Mulțumesc părinților pentru că mi-au dat rădăcini puternice și sănătoase,
soțului și fetei mele, pentru sprijinul și iubirea necondiționată
și nu în ultimul rând, dascălilor mei, care au contribuit
la formarea mea ca profesionist și ca om!*

*Doresc să îmi exprim recunoștința, în mod special față de domnii profesori
universitari, Emil Verza și Doru-Vlad Popovici
care m-au coordonat în realizarea acestei lucrări.*

CUPRINS

INTRODUCERE	9
CAPITOLUL I – Aspecte ale dezvoltării proceselor cognitive și afective în adolescență	14
I.1. Afectivitate și intelect – precizări terminologice.....	14
I.2. Intercondiționări afectivitate-intelect	17
I.3. Inteligența emoțională și empatia. Aspecte teoretice și conceptuale	20
I.4. Patternuri de dezvoltare în adolescență	26
CAPITOLUL II –Particularități ale evoluției psihologice la adolescenții din centrele rezidențiale	42
II.1. Trăsături specifice ale profilului psihologic al adolescentului instituționalizat	42
II.2. Măsura de plasament – în contextul legislației	51
II.3. Modalități de îmbunătățire a calității vieții din centrele rezidențiale.....	57
CAPITOLUL III – Efecte ale abandonului asupra dezvoltării psihologice a adolescentului rezident	64
III.1. Cauzele instituționalizării tinerilor în centrele rezidențiale.....	64
III.2. Contraste între mediul instituționalizat și cel familial	72
III.3. Efectele plasamentului pe termen lung.....	86
CAPITOLUL IV – Studiu exploratoriu privind aspectele profilului psihologic al adolescentului instituționalizat, comparativ cu cel din familie	94
IV.1. Obiectivele de cercetare.....	94
IV.2. Ipotezele cercetării.....	95

IV.3. Eșantionarea.....	96
IV.4. Metode și tehnici.....	97
IV.4.1. Instrumente psihodiagnostice	97
IV.4.2. Metodele statistice	106
CAPITOLUL V – Prezentarea și sistematizarea datelor; rezultatele studiului și concluzii	108
V.1. Analiza statistică descriptivă și interpretarea psihologică a datelor	108
V.2. Analiza factorială și interpretarea psihologică a datelor	133
V.3. Implicațiile practice ale studiului.....	159
ANEXE.....	162
BIBLIOGRAFIE	180

Motto:

“Fiecare copil are nevoie de un loc în inimile noastre” (Klaus Costa)

INTRODUCERE

Prezenta lucrare constituie parte integrantă din teza de doctorat - “*Profilul psihologic al adolescentului instituționalizat în centrele de plasament din perspectiva intelectului și a afectivității*”, susținută în anul 2010 la Universitatea din București.

Această carte abordează o temă de actualitate, surprinzând anumite particularități ale vieții afective ale adolescenților din centrele rezidențiale, fiind axată în principal pe relevarea aspectelor semnificative în formarea **profilului psihologic**, atât la categoria de subiecți – adolescenți din comunitate, cât și la cei din instituțiile de ocrotire tip – centre rezidențiale, permițând astfel investigarea unui model de referință în dezvoltarea autonomiei personale pentru a facilita adaptarea și integrarea socio-profesională a tinerilor instituționalizați.

În abordarea temei, recurgând la datele științei (fiind vorba de discipline ca: psihologia, pedagogia, sociologia, psihopedagogia specială, dreptul, asistența socială etc.), am constatat cu surprindere existența unui număr aproximativ redus de lucrări ce abordează și aspectele psihologice ale tinerilor din centrele rezidențiale, deși, în ultimul timp, au apărut materiale variate (rapoarte, note informative, legi și ordonanțe etc.), în care se analizează condițiile de viață, starea socială și materială a instituțiilor de acest gen, nivelul transformărilor, direcțiile reformelor pentru acestea etc.

Concepția și redactarea acestei lucrări s-a materializat printr-un studiu centrat pe particularități ale profilului psihologic al adolescentului rezident, comparativ cu cel din familie. Lucrarea punctează principalele repere specifice acestui profil, printre care:

- caracteristicile afectivității în contextul dezvoltării psiho-emoționale a adolescentului rezident;
- comportamentul și adaptarea socială;
- dezvoltarea intelectuală și inteligența emoțională;

- percepția Eu-lui în structura personalității adolescentului din centrul rezidențial.

Perioada de timp în care am lucrat ca psiholog al DGASPC, (în cadrul Serviciului - Protecție de tip Rezidențial), a impus dorința conturării unui astfel de portret / profil, activitate ce a precedat elaborarea unui model psihoterapeutic de intervenție. “În tot acest timp, problematica supusă cercetării a prins contur și s-a dezvoltat din acumularea cunoștințelor în domeniu prin participarea personală la diferite cursuri de specializare, workshop-uri, organizate de către DGASPC Constanța, prin intermediul unor proiecte finanțate de diferite ONG-uri (*World Vision Romania – proiectul “Tineri în tranziție”*, în cadrul căruia am fost consilier vocațional).

Motivația alegerii temei propuse s-a născut și prin elaborarea diferitelor programe – pentru copiii cu nevoi speciale, copiii străzii, tinerii instituționalizați, alături de echipe de specialiști români și străini în domeniul asistenței sociale, psihologiei și psihopedagogiei speciale. Schimbul de experiențe, acumulat prin intermediul acestor proiecte a facilitat ocazia lucrului direct cu trainerii din Franța, Belgia, Anglia, specializați în consiliere psihologică, psihoterapie comportamentală, ludoterapie, terapie ocupațională, meloterapie, terapia psihomotricității și abilitarea manuală.” (Nisiparu-Matei, R., 2010, *Profilul psihologic al adolescentului instituționalizat în centrele de plasament din perspectiva intelectului și a afectivității*, Teză de doctorat, rezumat, Universitatea din București, pp. 4-7).

Ulterior, aceste experiențe și cercetări se regăsesc, venind să aprofundeze demersul instructiv-educativ, desfășurat, în lucrul personal cu studenții Facultății de Psihologie și Științele Educației, Universitatea “Ovidius” din Constanța, în calitate de Lector Universitar al Departamentului de Psihologie și Asistență Socială.

Tratarea tipologiilor afective, cunoașterea diferitelor aspecte ale profilului psihologic al adolescentului instituționalizat, prin comparație cu cel din comunitate, se poate realiza din unghiuri de vedere diferite, dar complexitatea afectivității nu permite o abordare exhaustivă.

Trebuințele afective ale tinerilor din instituția de ocrotire, fiind mai mari decât posibilitățile lor de satisfacere, restricțiile vieții în colectiv, venite pe fondul vulnerabilității biologice și psihice, declanșează stări de nervozitate colectivă, marcate de crize de afect (plâns, furie), atitudini

revendicative (gelozie, posesivitate). Aceste manifestări sunt consecințe ale **nevrozei de abandon**, datorită carenței afective materne precum și neglijării copilului de către adult/substitutul matern. În mod uimitor, poate fi considerat faptul că **sentimentul de abandon** poate fi trăit de orice adolescent din familie /comunitate, aceasta, aducând un plus de originalitate lucrării. (Dumitrana, M., 1998)

“Când un copil se naște, el știe, în adâncul lui, că motivul pentru care vine pe lume este acela de a fi el însuși, trecând printr-o serie de experiențe. De altfel, sufletul lui a ales dinainte familia și mediul în care se va naște cu un scop foarte precis. Toți avem aceeași misiune, venind pe lume: aceea de a trăi o serie de experiențe până când ajungem să le acceptăm și să ne iubim pe noi înșine trecând prin ele. [...] după ce te naști nu mai ești conștient de tot acel trecut, deoarece te concentrezi mai ales pe nevoile sufletului tău, suflet ce vrea să te accepte cu calitățile tale, cu defectele, cu forțele, slăbiciunile tale, dorințele, personalitatea ta. Cu toate acestea, la puțin timp după naștere, ne dăm seama că atunci când vrem să fim noi înșine acest lucru deranjează lumea adulților sau pe cea a apropiaților noștri.” *“Atracția magnetică” a copilului în mediul și familia de proveniență, este determinată, “pe de o parte de ceea ce, copilul nu a reușit să trăiască în iubire și acceptare, și pe de altă parte, de ceea ce părinții au de încheiat prin intermediul copilului lor. Acest lucru explică de ce, părinții și copiii lor au, în general, aceleași răni de vindecat.”* (Bourbeau L., 2007, p. 3-6).

“Aceste rânduri, de profundă inspirație, pentru studiul nostru, surprind faptul că dificultățile de ordin fizic, emoțional sau mental, cu care se confruntă orice adolescent (atât din familie, cât și din instituția de ocrotire) își au originea în cinci răni importante: **respingerea, abandonul, umilirea, trădarea și nedreptatea.**

Mediul de proveniență, relația afectivă a copilului cu părinții săi, în special cu mama, sunt factori direct responsabili pentru adâncirea rănilor sau vindecarea acestora. Prin adâncirea rănilor, de fapt copiii, viitori adolescenți și adulți, ajung să-și creeze mai multe “măști”, pe care le folosesc pentru a se apăra împotriva suferințelor trăite, a frustrărilor acumulate, dorind să ascundă de ei și de ceilalți, ceea ce încă nu au putut rezolva. Importanța “măștii” a fost creată în funcție de intensitatea răni.

Cu cât rana este mai semnificativă, cu atât, persoana (adolescentul, în cazul de față), va avea mai mult de suferit, fapt ce-o obligă să poarte mai des una din măștile, pe care autoarea menționată mai sus, le consideră responsabile pentru fiecare rană în parte, după cum urmează:

RĂNI	MĂȘTI
Respingere	Fugar
Abandon	Dependent
Umilire	Masochist
Trădare	Dominator
Nedreptate	Rigid

(Bordeau, L.,2007, p. 7)

Din acest context s-a născut întrebarea: *cât timp aleg adolescenții instituționalizați să poarte aceste măști, în ce măsură pot fi implicați adulții de îngrijire în vindecarea rănilor lor?*

Tema abordată își propune, pe lângă altele și posibilitatea unor intervenții psiho-terapeutice și psihopedagogice în acceptarea și vindecarea acestor răni, precum și în ameliorarea unor tulburări comportamental – acționale, întâlnite la adolescenții din instituția de ocrotire. Și din această perspectivă, subliniez importanța temei, pledând pentru semnificația majoră pe care o necesită intervenția specialistului în domeniul protecției și asistenței sociale. Lucrarea de față are “menirea”, printre altele, de a veni, ca un instrument de lucru, în slujba adultului responsabil cu îngrijirea, educarea și instruirea adolescentului din centrele rezidențiale.” (Nisiparu-Matei, R., 2010, *Profilul psihologic al adolescentului instituționalizat în centrele de plasament din perspectiva intelectului și a afectivității*, Teză de doctorat, rezumat, Universitatea din București, pp.4-7).

Așadar, explorarea teoretică ne-a facilitat structurarea acestei lucrări în două părți principale, teoretică și aplicativă care se completează, căpătând unitate și consistență, la nivelul problematicii investigate.

Partea teoretică a lucrării surprinde conturarea diferitelor aspecte semnificative ale vieții adolescenților, trăsături ale profilul psihologic, precum și consecințele mediului asupra dezvoltării tinerilor din centrele rezidențiale.

Partea aplicativă a acestei lucrări este dedicată unui studiu comparativ, între adolescenții instituționalizați și cei din comunitate privind diferitele

trăsături ale personalității acestora, din perspectiva intelectului și a afectivității cuprinzând și un model de intervenție psihoterapeutică.

Prin urmare, cartea prezintă își propune să aducă o contribuție științifică cu impact teoretic și practic - aplicativ. Din această perspectivă, apreciem lucrarea ca fiind de interes atât pentru studenții și masteranzii din domeniul psihologiei, psihopedagogiei speciale, asistenței sociale, cât și specialiștilor din domeniul protecției copilului și asistenței sociale.

Autoarea

CAPITOLUL I

ASPECTE ALE DEZVOLTĂRII PROCESELOR COGNITIVE ȘI AFECTIVE ÎN ADOLESCENȚĂ

1.1. Afectivitate și intelect – precizări terminologice

Afectivitatea ocupă un loc important în sistemul personalității umane, reprezentând componenta esențială și indispensabilă a sistemului psihic uman, ce posedă atributele generale ale psihicului, și anume:

- de-a fi o modalitate specifică de relaționare cu lumea și cu propriul eu;
- de-a semnaliza și semnifica ceva;
- de-a îndeplini un rol specific mai mult sau mai puțin evident.

Definiția generală a *afectivității*, propusă de M.Golu, constă în: “*Afectivitatea este acea componentă a vieții psihice care reflectă, în forma unei trăiri subiective de un anumit semn, de o anumită intensitate și de o anumită durată, raportul dintre dinamica evenimentelor motivaționale sau a stărilor proprii de necesitate și dinamica evenimentelor din plan obiectiv extern*”. (Golu, M., 2002, p. 544).

După M. Zlate, “*afectivitatea este fenomenul de rezonanță al lumii în subiect, care se produce în măsura dispozitivelor rezonante ale subiectului și este totodată vibrația expresivă a subiectului social în lumea sa, o lăuntrică melodie existențială ce erupe în acțiuni și reorganizează lumea*”. (Zlate, M., 2009, p. 320).

În cadrul proceselor afective, pe prim plan se află:

- valoarea și semnificația pe care o are obiectul pentru subiect
- relația dintre obiect și subiect.

Afectivitatea se caracterizează prin trei componente majore și anume:

- a) modificări organice – de tipul conductibilității electrice a pielii, circulației sangvine, respirației, tensiunii musculare, tremurului, secreției salivare, compoziției chimice și hormonale, apărând

diferențe individuale în modul în care se configurează aceste modificări;

- b) modificări de conduită și expresii emoționale - ca reacții exterioare, accesibile observației directe; se manifestă în modalități tipice în emoțiile de frică, mânie, veselie și variază în funcție de condițiile socio-istorice sau în funcție de interrelațiile sociale (frica trăită singur sau cu alții). Expresiile emoționale – redată prin mimică, prin pantomimică, modificarea vocii (paralimbaj);
- c) trăirile afective – constituie aspectul subiectiv al proceselor afective. În trăirea afectivă se reflectă subiectul ce produce emoția (semnificația) lui, relația persoanei cu obiectul (atitudinea) și modificările ce apar în organism. Astfel, trăirile afective sunt reflectate cu caracter atitudinal.

Durata proceselor afective constă în persistența în timp a acestora, indiferent dacă elementul ce le-a provocat este prezent; privește raportul între momentan, efemer, instabil și stabilizat: mobilitatea exprimă, fie trecerea rapidă în interiorul aceleiași trăiri emoționale de la o fază la alta, fie trecerea de la o stare afectivă la alta, cu variații între spontan-impulsiv și elaborarea procesuală; expresivitatea sau capacitatea de a se exterioriza emoțiile, cu rol de comunicare a trăirilor emoționale, de influențare a conduitei altora, de autoreglare în vederea adaptării la situații, de contagiune prin trezirea unor reacții similare la alții și de descărcare (katharsis) prin accentuare sau diminuare a stării afective.

Specificul *proceselor afective* constă în faptul că ele reflectă relația dintre persoană și obiectul sau situația care le-a produs. Spre deosebire de cunoaștere, care se subordonează obiectului și operează cu instrumente specializate, procesele afective reacționează cu întreaga ființă ca o vibrație organică, psihică și comportamentală, susținând energetic adaptarea, aflându-se în prim plan valoarea și semnificația pe care obiectul sau situația o are pentru subiect. Afectivitatea este prezentă în toată activitatea psihică, stimulează sau, dimpotrivă, procesele de cunoaștere se află într-o strânsă relație cu motivația, participând la declanșarea acțiunii, este definitivă pentru om diferențiindu-l astfel de robot; unele sentimente se transformă în atitudini, consolidând astfel legătura dintre afectivitate și personalitate și la rândul ei persoana trăind afectiv anumite împrejurări de viață, se ajustează la

acestea și își ajustează împrejurările. Principalele funcții ale proceselor afective sunt:

- **funcția reflectorie** – aceste procese reflectă relația obiect-subiect integrată în situații de viață diferențiate între ele,
- **funcția de adaptare și reglare** – aceste procese au un rol important în susținerea energetică a activității, în potențarea și condiționarea acțiunii.

Declanșarea și funcționalitatea proceselor afective au fost explicate diferit de psihologi care au emis mai multe teorii ale afectivității:

- J. Fr. Herbart – emite o teorie intelectualistă potrivit căreia stările afective sunt efectul acordului sau a conflictului dintre reprezentări. Astfel, stările emoționale se reduc la cunoaștere și nu pot exista în absența actelor intelectuale;
- W. James și K. Lange – elaborează o teorie periferică conform căreia modificările fiziologice se declanșează direct după perceperea situației emoționale și nu în urma trăirii afective. Emoția nu poate exista fără modificări corporale. Aceasta se confirmă doar în cazul emoțiilor de furie, frică și nu și în cazul celor rafinate (estetice), pe de altă parte teoria este limitativă și pentru că modificările fiziologice nu sunt atât de diferențiate ca emoțiile;
- P. Janet – vorbește despre funcția dezorganizatoare a emoției ca un ansamblu de reacții cu caracter adaptativ, funcționalitatea acesteia constând în mobilizarea energetică a întregului organism. Cercetările au demonstrat că emoțiile de intensitate medie nu sunt astenice, pe când cele de intensitate maximă sunt astenice, având efect paralizant;
- H. Wallon – analizează relația dintre factorii biologici și cei sociali în afectivitate, considerând că stările afective dobândesc sensuri și se modelează în raport cu sistemul socio-cultural la care persoana participă.

Ceea ce trăim ca mulțumire, tristețe, îngrijorare, bucurie, frică sau regret rezultă din felul în care gândim, modul în care ne comportăm și modificările biofiziologice care au loc în corpul nostru, atunci când ne confruntăm cu o situație de viață.

Din perspectiva unor autori (Szentagotai, A., David, D., Lupu, V., Cosman, D., 2008) “emoțiile constituie variabile dependente sau etichete cu care noi descriem o suită de modificări survenite la mai multe nivele. În procesul apariției unei emoții intensitatea acesteia va fi determinată la nivelul activării fiziologice, pe când calitatea ei (de exemplu, faptul că o numim “frică” și nu “tristețe”) va rezulta din specificul componentelor cognitive implicate.”

Deși la nivelul simțului comun afectivitatea este resimțită ca un conglomerat de trăiri aflate într-o complexă interacțiune, cercetătorii au arătat că întreaga varietate de emoții resimțite se reduce la câteva dimensiuni de bază. Afectul are o structură ce cuprinde două dimensiuni necorelate între ele: *emoțiile pozitive* și *emoțiile negative*. Cele pozitive sunt indicate de măsura în care o persoană trăiește plăcere și mulțumire, în timp ce emoțiile negative sunt indicate de gradul de neplăcere experiențată - distresul psihologic. Pe baza unei vaste experiențe clinice, Albert Ellis (1962, 1994) a formulat **modelul binear al distresului**, împărțind pentru prima dată emoțiile negative în două categorii: emoții negative funcționale și emoții negative disfuncționale. Modelul lui Ellis (1962, apud Dryden, 2005, pp. 321-324) are la bază asumția că “*nu evenimentele de viață determină distresul, ci modul în care evenimentele de viață sunt interpretate este responsabil de distresul experiențat.*” Acestea au fost investigate de noi, în profunzime, în cea de-a doua parte a lucrării, în cadrul studiului de cercetare (testul PDE).

I.2. Interconștienări afectivitate-intelect

Termenul de **gândire** este insuficient de bine circumscris din punct de vedere semantic. În psihologie el apare prin intermediul filozofiei, fiind asociat cu anumite forme ale activității mentale:

- de a opera cu concepte și abstracțiuni;
- de a judeca;
- de a raționa;
- de a genera cunoștințe.

Golu, M. stabilește atributele definiției ale gândirii în funcție de coordonatele (Golu, M. 2002, pp.367 - 374):

- ✓ coordonata interacțiunii reflectorii subiect-obiect (lumea externă);

- ✓ coordonata informațional-negentropică;
- ✓ coordonata acțională;
- ✓ coordonata genetică;
- ✓ coordonata sistemică.

Coordonata interacțiunii reflectorii subiect-obiect – ne obligă să recunoaștem faptul că, gândirea este veriga de legătură a omului cu lumea exterioară; ea fiind forma specifică de reflectare în plan subiectiv intern a acestei lumi, precum și a propriului Eu. Ea poate fi definită ca “reflectare subiectivă, în formă ideală, mijlocită a proprietăților generale, esențiale, necesare ale obiectelor și fenomenelor externe și ale relațiilor logice dintre acestea” (M. Golu, 202, p. 368).

Coordonata informațional-negentropică – în lumina ei, gândirea trebuie definită ca o organizare specifică a informației la nivelul creierului uman, bazată pe criterii și principii logico-gramaticale de ordin sintactic, semantic, pragmatic și orientativ antientropic. În calitate de informație, gândirea nu poate fi observată și percepută în mod direct, nu posedă atribute sensibile ca obiectivele pe care le desemnează.

Coordonata acțională – introdusă în psihologie de P. Janet; punctul de plecare al construirii schemelor și operațiilor trebuie căutat nu în mintea subiectului, ci în acțiunea lui directă, în plan extern cu obiectele și lucrurile date în câmpul senzorial apropiat.

Coordonata genetică – ne obligă să abordăm gândirea nu numai în forma dată, cum este ea structurată la un anumit moment, ci și în dinamica și devenirea sa. Devenirea gândirii se realizează în plan istoric și ontogenetic.

Coordonata sistemică – este considerată un corolar al celorlalte. Teoria generală a sistemelor și cibernetica abordează gândirea prin prisma criteriilor și principiilor sistemice:

- sistem dinamic evolutiv – în care stările gândirii variază ca funcție de timp;
- sistem semi-deschis – pentru a funcționa trebuie să realizeze cu mediul extern schimburi de energie și de informație;
- sistem foarte complex – prezintă o diversitate structural-funcțională;
- sistem semideterminist/semiprobabilist – cuprinde blocuri funcționale.

Făcând o caracterizare succintă a conceptelor de “intelect” și “afectivitate”, putem preciza, în cele ce urmează, relația dintre acestea.

„În organizarea sistemului psihic uman, afectivitatea ocupă o poziție de interferență între cogniție și motivație.

Cogniția mediază, oferă semnale de activare și declanșare și este condiție necesară a emoției. Semnul și intensitatea trăirilor se modifică în funcție de percepția situației sau de reprezentarea ei mentală anticipată.

În situații de deficit informațional reflectarea afectivă devansează, precede cogniția.

Între *emoție și cogniție există o relație bilaterală*, de condiționare reciprocă:

- referentul trăirii emoționale este oferit de experiența cognitivă în raport cu situațiile și obiectele din jur;
- cogniția bine determinată favorizează producerea unei emoții specifice cu tendința trăită de apropiere/îndepărtare;
- cogniția confuză, care se însoțește de incertitudine în ceea ce privește identitatea și semnificația obiectului – favorizează producerea unei emoții nespecifice, fără țintă obiectuală precisă (neliniște, agitație).

Relaționarea afectivă iese mereu în evidență și își pune amprenta pe relaționarea la celelalte niveluri: cognitiv, atitudinal, acțional.

Emoționalitatea este formă a acțiunii, autoconservării și interacțiunii care decurge din interiorul cognițiilor și ideilor emoționale în câmpul de experiență al persoanelor. Este un dialog cu lumea, desfășurat prin idei emoționale, acțiuni, cuvinte, semnificație.” (Nisiparu-Matei, R., 2010, *Profilul psihologic al adolescentului instituționalizat în centrele de plasament din perspectiva intelectului și a afectivității*, Teză de doctorat, Universitatea din București, p.31).

Afectivitatea este integrată în procesul de reglare. Funcția reglatoare a sistemului afectiv se manifestă în trei momente principale ale dinamicii activității:

- a) în momentul inițial de orientare, pregătire, declanșare prin interacțiunea cu mecanismele de decizie în elaborarea scopurilor;
- b) în momentul desfășurării și execuției prin:
 - evaluarea efectului adaptativ al operațiilor și rezultatelor secvențiale

- prin susținerea energetică a mișcării spre atingerea obiectivului final
- c) în momentul final prin acceptarea și integrarea rezultatului obținut sau respingerea și reorientarea subiectului spre o altă acțiune.

Pe măsura dezvoltării schemelor operatorii ale conștiinței, a capacității de planificare, predicție, trăirile care erau înregistrate doar pe parcursul sau sfârșitul acțiunii sunt refăcute încă înainte de declanșarea ei, rezultând astfel, sinergia reglatoare / forța antientropică a activității umane dintre sistemul afectiv și cel cognitiv.

I.3. Inteligența emoțională și empatia. Aspecte teoretice și conceptuale

Inteligența emoțională a fost descoperit încă din anul 1920 de către E.L.Thorndike și definită ca inteligența socială, respectiv abilitatea de a înțelege și lucra cu femeii și bărbați, băieți și fete, de a te comporta cu înțelepciune în relațiile umane.

H. Gardner (1993), teoreticianul inteligențelor multiple a introdus termenii de inteligență interpersonală și intrapersonală, forme de inteligență ce permit omului o adaptare superioară la mediu social mai apropiat sau îndepărtat lui. *Inteligența interpersonală* - constă în abilitatea de a-i înțelege pe alții: ce îi motivează, cum lucrează, cum pot coopera mai bine; *inteligenta intrapersonală* - își îndreaptă atenția către propria persoană.

Psihologul american Daniel Goleman a publicat o carte în anul 1995, care a devenit cunoscută în întreaga lume: "*Inteligența emoțională: de ce poate fi mai importantă decât IQ*" (*Emotional Intelligence: Why It Can Matter More Than IQ*), aducând în actualitate și definind noțiunea de *inteligenta emoțională*.

Daniel Goleman formulează definiția inteligenței emoționale pe baza lucrării lui Mayer și a lui Salovey din 1993, adăugând anumite elemente care ar putea intra în categoria "trăsături de personalitate sau de caracter".

Considerată de autorul menționat mai sus cheia succesului personal și profesional, inteligența emoțională, fiind un amestec de stăpânire de sine, motivație, empatie, gândire liberă, tact și diplomație, atribute ale unei persoane ce o fac să aibă o inteligență emoțională ridicată.

Astfel, individul își poate controla reacțiile emoționale în raport cu alte persoane, datorită faptului că este conștientă de toți factorii care contribuie la apariția reacției respective.